

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

УДК 351.74

DOI 10.32782/2523-4269-2023-84-19-24

Болоташвілі Зураб Ушангович,

кандидат технічних наук, професор

(Луганський навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0362-6768>

Головков Олександр Миколайович,

кандидат юридичних наук

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4649-539X>

Бур'ян Ігор Володимирович,

старший викладач

(Луганський навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3473-0166>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ

Статтю присвячено дослідженню ознак та проблемних аспектів застосування поліцейських заходів примусу. Виокремлено три види поліцейських заходів примусу: застосування фізичної сили, застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї. Зазначено, що кожен з вищевказаних заходів примусу має свої особливості та підстави застосування. Досліджено, що вибір для застосування конкретного заходу примусу покладається на внутрішнє переконання поліцейського. Вказано, що вид та активність застосування заходу примусу залежить від ситуації, яка склалася, обстановки, характеру правопорушення та особи правопорушника.

Ключові слова: примус, поліція, сила, спеціальні засоби, зброя, правопорушення.

Постановка проблеми. Можливість законного застосування поліцією заходів примусу до громадян викликає підвищений інтерес суспільства до цього питання. Час не стоїть на місці, відповідно, у розвитку мають бути й підходи щодо реагування органів правопорядку на протиправні прояви. Актуальність дослідження

зумовлена сучасним рівнем та формами злочинності й необхідністю пошуку нових засобів і способів впливу поліції на правопорушників. На сьогодні, з огляду на міжнародний досвід, правова регламентація застосування заходів примусу потребує подальшого розвитку та деталізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі проблемні питання застосування поліцейських заходів примусу досліджували такі вчені: Д. О. Анісімов, Є. Ф. Бахчеван, А. В. Жбанчик, О. Г. Комісаров, Р. В. Мукоїда, В. Я. Покайчук та інші. Незважаючи на достатню кількість наукових праць та розробок щодо поліцейських заходів примусу, системне комплексне дослідження саме видів поліцейських заходів примусу та загальних правил їх застосування не знайшло належного відображення в науковій літературі.

Нині залишаються невивченими підстави та правові засади застосування окремих заходів поліцейського примусу. Дослідження цієї сфери має суттєве значення для більш якісного виконання поліцейських функцій.

Мета статті – здійснити системний огляд та аналіз поліцейських заходів примусу, дослідження особливостей та проблемних аспектів застосування кожного з них.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про Національну поліцію» визначає загальні завдання, які покладаються на Національну поліцію. Так, відповідно до вищезгаданого Закону на поліцію покладається надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони інтересів суспільства й держави, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, надання послуг з допомоги особам, які з особистих, соціальних, економічних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1]. Загалом ефективність виконання будь-яких завдань залежить від способів і засобів впливу на осіб, у разі невиконання чи неналежного виконання вимог. Будь-яка законна вимога має підкріплюватися законним застосуванням примусу в разі її невиконання чи спротиву. Можна підсумувати, що виконання завдань, які покладаються на Національну поліцію, неможливе без застосування «спеціальних» (поліцейських) заходів примусу. Оскільки в контексті цього питання йдеться про державний примусу, який суттєво обмежує права і свободи осіб, щодо яких застосовується цей примус, застосування таких поліцейських заходів суворо регламентовано законом та контролюється з боку держави.

Загалом, під застосуванням *примусу* (курсив – автор) розуміють будь-які дії поліцейського, які передбачають фізичний контакт з особою в конфронтаційній ситуації, дії, які здійснено поліцейським, щоб домогтися виконання своїх законних вимог, для припинення та контролю за небезпечною, агресивною поведінкою особи, яка своїми діями може зашкодити здоров'ю та загрожує життю поліцейського або громадян; захисту державної та іншої власності; припинення втечі підозрюваних; відновлення порядку в місцях позбавлення волі та інших законних випадках [2, с. 66]. Отже, можна стверджувати, що в процесі виконання покладених на поліцію завдань поліцейські мають право застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у визначених законом випадках. Законна можливість застосування поліцією вищезказаних заходів пояснює підвищений інтерес суспільства до цієї сфери.

Закон України «Про Національну поліцію» встановлює загальні вимоги до застосування всіх заходів поліцейського примусу. Так, для поліцейського встановлюється обов'язок щодо попередження особи про намір застосування одного із заходів примусу та надання особі достатнього часу для реагування на законну вимогу поліцейського. Застосування заходів примусу без попередження допускається лише в разі, коли зволання може спричинити посягання на життя і здоров'я осіб або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася,

таке попередження є невинуватим або неможливим [1]. Попередження про застосування заходів примусу, як правило, здійснюється голосом. В окремих випадках здійснення попередження допускається через підсилювачі звуку. Отже, застосування поліцейських заходів примусу розглядається законодавцем як виняткова міра реагування на протиправні прояви. Це твердження можна підкріпити чинним законодавчим положенням про необхідність попередження про застосування примусу та наданням достатнього часу для належного реагування задля припинення правопорушення (виконання законних вимог) та, відповідно, уникнення застосування поліцейського примусу.

Вибір для застосування конкретного заходу примусу покладається на внутрішнє переконання поліцейського. Вид та активність застосування заходу примусу залежить від ситуації, яка склалася, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи правопорушника.

Національним законодавством встановлюються також загальні заборони до застосування поліцейських заходів примусу. Так, застосування заходів примусу заборонено до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо [1].

Коли поліція застосовує примус з незаконних (надуманих) підстав, її легітимність підірвується. Якщо поліцейській примус законно застосовується до тих, хто порушує закон або інакше загрожує безпеці та порядку, легітимність поліції значно посилюється. Коли громадяни сприймають законну владу як легітимну, вони, як правило, більш схильні підкорятися закону, виконувати його та співпрацювати з поліцією, тим самим допомагаючи контролювати злочинність. Тобто в інтересах поліції зберегти цей публічний імідж. Процедурно громадськість може розуміти, що примус є необхідною частиною реагування поліції. Однак, якщо громадськість вважає, що застосування примусу в конкретній ситуації було незаконним, чим понад міру, то це, безперечно, може сприяти підриву громадської довіри. Отже, існує баланс між застосуванням примусу під час виконання обов'язків поліцейського та збереженням громадської довіри. Однак було б помилкою припустити, що так балансувати завжди легко [3, с. 275]. Можна стверджувати, що ставлення громадськості до органів правопорядку залежить від законності та ефективності дій останніх, насамперед від законності та необхідності застосування поліцейськими примусу до громадян.

Більш детально розглянемо загальні положення та окремі проблемні аспекти застосування кожного з поліцейських заходів примусу.

Застосування фізичної сили. Відповідно до ст. 27 Конституції України, кожна людина має невід'ємне право на життя. Кожна особа має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [4]. Право на необхідну оборону поліцейські мають нарівні з усіма громадянами, але для поліцейських захист інтересів особи, суспільства та держави є ще й службовим обов'язком. Поліцейський не буде нести відповідальність за нанесення збитку особі, якщо його дії із застосування сили відповідали вимогам законодавства, що регламентує дії в стані необхідної оборони, уявної оборони, при затриманні особи, що вчинила злочин, крайній необхідності [2, с. 68].

Варто також наголосити, що навіть за екстремальних ситуацій дії працівників поліції мають бути впевненими, відповідати обставовці, наявній загрози та гарантувати безпеку громадян. Застосування сили має здійснюватися суворо в межах закону, жодні виняткові обставини чи вказівки посадових осіб не можуть бути основою для будь-яких незаконних дій або бездіяльності поліції [2, с. 63]. Для досягнення дієвості виконання покладених на Національну поліцію завдань працівникам поліції необхідно володіти навичками різних видів спорту, особливо таких, що пов'язані з прийомами боротьби або рукопашного бою, постійно вдосконалювати свої вміння та навички. Задля вдосконалення рівня фізичної підготовки працівників правоохоронних органів, галузь фізичної культури постійно розвивається, удосконалюються прийоми наявних видів спорту, з'являються нові види [5, с. 271].

Отже, до фізичної сили можна зарахувати прийоми самозахисту, особистої безпеки, фізичного впливу тощо. Такими прийомами можуть бути удари, кидки, блоки, прийоми затримки, захоплення, вивільнення від захоплення, захисту від нападу озброєного та неозброєного супротивника, обеззброювання злочинця, озброєного вогнепальною та холодною зброєю, прийоми обшуку, поверхневої перевірки, зв'язування, надягання кайданків і конвоювання [2, с. 64; 6].

Фізична сила (зокрема, спеціальні прийоми боротьби) можуть застосовуватися для:

- 1) забезпечення особистої безпеки;
- 2) забезпечення безпеки інших осіб;
- 3) припинення правопорушення;
- 4) затримання особи, яка вчинила адміністративне

чи кримінальне правопорушення.

Законне застосування фізичної сили як заходу примусу можливе лише за умови, якщо застосування інших поліцейських заходів не може забезпечити виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом [1]. Законом на поліцейського покладено обов'язок щодо письмового повідомлення свого керівника про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили. Керівник зобов'язаний повідомити про цю подію прокурора.

Виконання покладених на поліцію обов'язків із застосуванням сили допускається тільки в тих випадках, якщо ненасильницькі заходи вичерпані й не дали позитивного результату або якщо обставини свідчать про те, що ненасильницькі заходи позитивного результату не дадуть. Завдання тілесних ушкоджень, заподіяння смерті не є метою застосування сили. Метою застосування має бути припинення злочинного посягання, затримання особи, що його вчинила, забезпечення особистої безпеки чи безпеки інших громадян або запобігання небезпечним наслідкам, що загрожують життю й здоров'ю громадян [2, с. 77].

Застосування фізичної сили розглядається законодавцем як найменш суворий захід поліцейського примусу. У контексті розглянутого питання варто наголосити на недопустимості катування під час застосування фізичної сили. Рівень застосування сили має бути таким, щоб це забезпечило виконання повноважень поліції. Варто зазначити, що застосування фізичної сили є допустимим під час затримання особи, однак застосування сили, яке відбувається вже після моменту фактичного затримання, є незаконним та може розцінюватися як катування.

Застосування спеціальних засобів. Життя людини є найвищою соціальною цінністю. Захист життя – одне з головних завдань сучасної демократичної держави.

Держава наділила обов'язком правоохоронні органи (зокрема, Національну поліцію) здійснювати нагляд за виконанням конституційних положень та надала можливість застосовувати заходи щодо припинення правопорушень та виконання законних вимог, до яких можна зарахувати й застосування спеціальних засобів уповноваженими особами поліції (поліцейськими).

Відповідно до ст. 55 Конституції України кожна особа має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [4]. До таких засобів можна уналежити використання спеціальних засобів. Оскільки застосування таких засобів обмежує права і свободи особи, на яких воно й спрямоване, вони є джерелами підвищеної небезпеки, то їх обіг має чітко регламентуватися [7, с. 101]. Виконання службових обов'язків співробітниками *Національної поліції* пов'язане з реальною загрозою їхньому життю та здоров'ю. Беручи участь у спеціальних операціях, а також при повсякденному несенні служби, особовому складу *Національної поліції* доводиться діяти в обставовці постійної реальної небезпеки [7, с. 103].

Закон України «Про Національну поліцію» визначає спеціальні засоби як сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (зокрема, від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин [1].

Спеціальні засоби застосовуються у випадках, коли використані й не дали бажаних результатів усі інші форми попереднього впливу на правопорушника. Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням обставовки, що склалася, характеру правопорушення та особи правопорушника. Рішення про застосування спеціальних засобів приймає поліцейський в разі, якщо він діє самостійно, або керівник конкретної операції [8].

Застосування зброї та спеціальних засобів працівниками правоохоронних органів є особливим видом примусових заходів, який передбачає безпосереднє використання різочих властивостей цих предметів і спрямований насамперед на припинення протиправних дій, що становлять велику суспільну небезпеку. Це, зазвичай, призводить до суттєвого обмеження прав та інтересів людини, які охороняються як міжнародним правом, так і національним законодавством будь-якої демократичної держави [7, с. 101].

У своїй службовій діяльності поліцейські можуть застосовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості;
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підіривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;

11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;

12) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами;

13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби;

14) засоби та/або пристрої, призначені для виявлення, припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден, зокрема для перехоплення сигналів дистанційного керування, пошкодження чи знищення таких суден та/або складових частин безпілотних авіаційних систем [1].

Державні органи мають право використовувати виключно ті засоби та в той спосіб, які визначені законом. Так, застосування спеціальних засобів, які не охоплені вищевказаним переліком, перебуває під заборобою. Однак з цього загального правила передбачено виняток. Так, ч. 5 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» містить таке положення: «під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби» [1]. Тобто мається на увазі ті засоби, які не охоплені загальним переліком спеціальних засобів.

Визначення поняття «підручні засоби» національним законодавством не надається. Ми підтримуємо думку дослідників Є. Ф. Бахчевана, В. Я. Покайчука, які вказують, що «оціночні» поняття у визначенні поліцейських повноважень щодо примусу можуть спричинити неодноманітну практику використання підручних засобів, а також створити умови для зловживання правом і колізії правозастосування під час вирішення питання про правомірність таких дій поліцейського [9, с. 97]. Задля підвищення правової визначеності в цьому питанні, випадки та умови застосування підручних засобів працівниками поліції мають бути більш чітко регламентовані в національному законодавстві. Слушною є пропозиція вчених щодо необхідності уточнення в ч. 5 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» категорії правопорушників, як це передбачено в наступних частинах 9 та 10 цієї норми, а саме «стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України».

Підсумовуючи, слід зазначити, що чинним національним законодавством розширено перелік спеціальних засобів, які дозволено застосовувати поліцейським. Так, під час дії воєнного стану в разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби. Вбачаємо, що в умовах сьогодення є необхідність у детальному тлумаченні такої категорії, як «підручні» засоби, задля однозначного розуміння та застосування на практиці.

Застосування вогнепальної зброї. Професійна діяльність поліції здійснюється в специфічних умовах, коли ймовірність застосування табельної вогнепальної зброї є досить високою. Важливу роль при цьому відіграють правові та психологічні аспекти застосування поліцією вогнепальної зброї та спеціальних засобів. Правовий статус поліцейського, високий рівень відпо-

відальності та специфіка професійної діяльності вимагають від нього високого рівня стрілецької культури й певних знань, навичок і вмінь, що реалізуються в системі «людина – право – зброя» [10, с. 200].

Світова статистика свідчить про те, що для поліцейських ймовірність застосування зброї проти озброєного злочинця є досить високою, тому досконале володіння табельною зброєю є важливою професійною якістю [10, с. 202].

Поняття «вогнепальна зброя» можна розкрити як зброя, у якій для викидання снаряду (міни, кулі) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні металеві вибухової речовини (пороху) або спеціальних сумішей для горіння. Поєднує в собі засоби безпосереднього ураження (снаряд, міна, куля) і засоби метання їх до цілі (гармата, міномет, кулемет, гвинтівка, пістолет тощо) [11, с. 170].

Найбільш суворим заходом примусу є застосування вогнепальної зброї. У зв'язку зі складною ситуацією, яка пов'язана зі значним нелегальним обігом зброї, поліцейські повинні досконально розуміти правові підстави застосування зброї та тонкощі поводження з різними видами озброєння.

На озброєнні в підрозділах Національної поліції є стрілецька зброя. Вона застосовується в ближньому бою для поразки відкрито розташованих цілей. Вона передбачає пістолети, автомати, автоматичні гвинтівки, ручні та станкові кулемети, великокаліберні кулемети [11, с. 170].

Закон України «Про Національну поліцію» визначає чіткий перелік виняткових підстав для застосування вогнепальної зброї. Так, застосування вогнепальної зброї (з попередженням) допускається: для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у разі загрози їхньому життю чи здоров'ю; для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю; для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі; для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення; для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варті, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського; для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського; для примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що таке судно використовується для вчинення правопорушення або становить загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського, шляхом пошкодження чи знищення безпілотного повітряного судна та/або складових частин безпілотної авіаційної системи [1]. Цей перелік є виключним та розширеному тлумаченню не підлягає.

Ч. 6 ст. 46 Закону України «Про національну поліцію» передбачає випадки, коли застосування вогнепальної зброї без попередження може бути допустимим. Так, застосування вогнепальної зброї без попередження допускається: при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї; у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей; якщо особа, затрима-

на або заарештована за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу; якщо особа чинить збройний опір; для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю [1].

Окремі дослідники вказують на недоліки в законодавчому формулюванні положень ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію». Так, А. В. Жбанчик зауважує, що в ч. 13 ст. 46 є неточність. Автор підкреслює, що зброя застосовується стосовно живої особи, а використовується – стосовно тварин та випадків подання сигналу тривоги та допомоги (ч. 13): «Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб». Науковець вважає нелогічним той факт, що зупинка транспортного засобу підпадає під категорію «застосування» зброї, адже за п. 7 ч. 4 ст. 46 має бути механічно пошкоджено транспортний засіб, а не завдано шкоди життю чи здоров'ю водія-правопорушника. Автор пропонує цей пункт виключити з вказаної частини і передбачити його в ч. 13 ст. 46 як «використання» зброї [12, с. 628]. Убачається, що ця позиція заслуговує на увагу та підтримку. Пропонуємо підхід автора застосовувати й стосовно п. 8 ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію».

Отже, застосування вогнепальної зброї, як найбільш суворого заходу поліцейського примусу, допустимо виключно на основі неухильного дотримання норм чинного законодавства. Вибір правильного (правомірного) заходу примусу можливе лише на підґрунті системних знань правової бази їх застосування. Застосування вогнепальної зброї є ефективним лише за умови, коли зброєю було застосовано законно, вправно (для цього необхідно володіти навичками поводження зі зброєю на належному рівні), а шкода, якої завдано охоронюваним правам й інтересам осіб, є найменшою.

Висновки. Отже, аналіз вищевикладеного матеріалу дає підстави зробити деякі висновки. Так, національним законодавством передбачено такі заходи поліцейсько-

го примусу: застосування фізичної сили, застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї. Застосування фізичної сили розглядається законодавцем як найменш суворий захід поліцейського примусу. Рівень застосування сили має бути таким, щоб це забезпечило виконання повноважень поліції. Заборона на катування є абсолютною за будь-яких обставин та не може бути виправданою незалежно від обставин справи. Національним законодавством доповнено перелік «загальних» спеціальних засобів, які дозволено застосовувати поліцейським. Так, під час дії воєнного стану в разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки в стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби. Варто також наголосити, що в умовах сьогодення є необхідність у детальному тлумаченні такої категорії, як «підручні» засоби задля однозначного розуміння та застосування на практиці. Застосування вогнепальної зброї допустимо виключно на основі неухильного дотримання норм чинного законодавства. Застосування вогнепальної зброї є ефективним лише за умови, коли зброєю застосовано законно, вправно (для цього необхідно володіти навичками поводження зі зброєю на належному рівні), а шкода, якої завдано охоронюваним правам й інтересам осіб, є найменшою.

Обмеженість статті не дає змоги докладно зупинитися на всіх проблемних аспектах застосування кожного із заходів поліцейського примусу. Детальний аналіз проблемних аспектів застосування заходів поліцейського примусу буде здійснено в подальших дослідженнях.

Перспективними напрямками подальших розвідок може бути дослідження принципів застосування континууму сили в контексті застосування поліцейських заходів примусу; аналіз недоліків правового регулювання застосування окремих спеціальних засобів та розробка пропозицій щодо його вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. / О. Г. Комісаров та ін. Дніпро, 2017. 277 с.
3. William Terrill. Police coercion. *The Oxford Handbook of Police and Policing*. Oxford University Press. 2014. P. 260–279. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=-u4kAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA260&dq=police+coercion&ots=BVzZzw1kZM&sig=iIeo5IMDbkgCY8ICZUblzCiUCOI&redir_esc=y#v=onepage&q=police%20coercion&f=false (дата звернення: 05.09.2023).
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
5. Анісімов Д. О. Застосування фізичної сили як складова особистої безпеки поліцейського: шляхи вдосконалення. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (2). С. 270–272.
6. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України № 50 від 26.01.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 30.08.2023).
7. Мукоїда Р. В. Правові основи застосування спеціальних засобів. *Юридичний бюлетень*. 2015. Вип. 1. С. 100–106.
8. Тактична підготовка працівників патрульної поліції : мультимедійний посібник / О. В. Каверін та ін. Київ, 2017. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/posibnyk_TSP/# (дата звернення 02.09.2023).
9. Бахчеван Є. Ф., Покайчук В. Я. Деякі питання застосування спеціальних засобів Національною поліцією в умовах воєнного стану. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 96–102.
10. Логачев М. Г. Правові та психологічні аспекти застосування вогнепальної зброї персоналом поліції. *Право і Безпека*. 2017. № 4. С. 199–204.
11. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції : навч. посіб. / О. І. Тюрло та ін. Лівів, 2018. 480 с.
12. Жбанчик А. В. Застосування зброї для зупинки транспортного засобу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 626–632.

References

1. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII. [About the National Police]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (data zvernennia: 20.08.2023) [in Ukrainian].

2. Komisarov, O.H. (2017). *Taktyko-spetsialna pidhotovka [Tactical special training]*. Dnipro. 277 s. [in Ukrainian].
3. William Terrill. Police coercion. *The Oxford Handbook of Police and Policing*. Oxford University Press. 2014. P. 260–279. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=-u4kAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA260&dq=police+coercion&ots=BVzZw1kZM&sig=iIeo5IMDbkgCY8ICZUbLzCiUCOI&redir_esc=y#v=onepage&q=police%20coercion&f=false (data zvernennia: 05.09.2023) [in English].
4. Konstytutsiia Ukrainy. Zakon vid 28.06.1996. № 254k/96-VR. Verkhovna Rada Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (data zvernennia: 29.08.2023) [in Ukrainian].
5. Anisimov, D.O. (2020). Zastosuvannia fizychnoi syly yak skladova osobystoi bezpeky politseiskoho: shliakhy vdoskonalennia [The use of physical force as a component of a police officer's personal safety: ways of improvement]. *Molodyi vchenyi*, 2 (2). S. 270–272 [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy: Nakaz MVS Ukrainy № 50 vid 26.01.2016 r. [On the approval of the Regulation on the organization of official training of employees of the National Police of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (data zvernennia: 30.08.2023) [in Ukrainian].
7. Mukoida, R.V. (2015). Pravovi osnovy zastosuvannia spetsialnykh zasobiv [Legal bases for the use of special means]. *Yurydychnyi biuletyn*, 1. S. 100–106 [in Ukrainian].
8. Kaverin, O.V. (2017). Taktychna pidhotovka pratsivnykiv patrolnoi politsii [Tactical training of patrol police officers]. Retrieved from: https://arm.naiu.kiev.ua/books/posibnyk_TSP/# (data zvernennia: 02.09.2023) [in Ukrainian].
9. Bakhchevan, Ye.F. & Pokaichuk, V.Ya. (2022). Deiaki pytannia zastosuvannia spetsialnykh zasobiv Natsionalnoi politsiieiu v umovakh voiennoho stanu [Some issues of the use of special means by the National Police under martial law]. *Naukovyi visnyk DDUVS, Spetsialnyi vypusk*, 2. S. 96–102 [in Ukrainian].
10. Lohachev, M.H. (2017). Pravovi ta psykhologichni aspekty zastosuvannia vohnepalnoi zbroi personalom politsii [Legal and psychological aspects of the use of firearms by police personnel]. *Pravo i Bezpeka*, 4. S. 199–204 [in Ukrainian].
11. Torlo, O.I. (2018). *Taktyko-spetsialna pidhotovka pratsivnykiv Natsionalnoi politsii [Tactical and special training of the employees of the National Police]*. Lviv, 480 s. [in Ukrainian].
12. Zhbanchyk, A.V. (2021). Zastosuvannia zbroi dlia zupynky transportnoho zasobu [Use of weapons to stop the vehicle]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnurishnikh sprav*. 2. S. 626–632 [in Ukrainian].

Bolotashvili Zurab,

Candidate of Technical Sciences, Professor

*(Luhansk Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs, Ivano-Frankivsk)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0362-6768>**Holovkov Oleksandr,**

PhD in Law

*(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)*ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4649-539X>**Burian Ihor,**

Senior Lecturer

*(Luhansk Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs, Ivano-Frankivsk)*ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3473-0166>**CERTAIN ASPECTS OF THE APPLICATION OF POLICE COERCION MEASURES**

The article is devoted to the study of signs and problematic aspects of the use of coercive police measures. Three types of coercive police measures are distinguished: the use of physical force, the use of special means, and the use of firearms. It is noted that each of the above coercive measures has its own characteristics and grounds for application. It has been studied that the choice to use a specific coercive measure depends on the inner conviction of the police officer. It is indicated that the type and activity of coercive measures depends on the situation, the environment, the nature of the offense and the person of the offender. The use of physical force is considered by the legislator as the least severe measure of police coercion. The level of force used must be such that it ensures the enforcement of police powers. The prohibition of torture is absolute under any circumstances, and cannot be justified regardless of the circumstances of the case. The list of “general” special means, which are allowed to be used by police officers, was added to the national legislation. So, during martial law, if it is necessary to repulse an attack that threatens the life or health of a police officer or another person, as well as to eliminate danger in a state of emergency or to arrest a person who has committed an offense and/or resists a police officer; a police officer has the right to use improvised means. It is also worth emphasizing that in today's conditions there is a need for a detailed interpretation of such a category as “handy” tools for a clear understanding and application in practice. The use of firearms is permissible only on the basis of strict compliance with the norms of the current legislation. The use of firearms is effective only if the weapon was used legally and skillfully (for this, it is necessary to possess the skills of handling weapons at an appropriate level), and the damage caused to the protected rights and interests of persons is minimal.

Key words: coercion, police, power, special means, weapon, crime.

Надіслано до редколегії 27.09.2023